

İMÂMİYYE ŞÎASI'NDA MÜRSEL HADİS VE HÜCCİYET DEĞERİ

Mehmet TURAN

Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Batman, Türkiye,
mehmet.turan@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8611-5308>

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 13/07/2023

Accepted / Kabul Tarihi: 02/11/2023

<https://doi.org/10.26791/sarkiat.1327002>

İmâmiyye Şîası'nda Mürsel Hadis ve Hücciyet Değeri

Öz

Şîa'nın mürsel hadisi tanımlarken iki farklı tanım yaptığı görülmektedir. Bunlardan ilki geniş kapsamlı bir tanımlama olup senedinde inkıta bulunan bütün hadisleri içine almaktadır. Hatta "an raculin" gibi senedde ismi açıkça zikredilmeyen ve hadis usulünde mübhem olarak isimlendirilen hadislerin de Şîa'da mürsel kavramı altında değerlendirildiği söylenebilir. Diğer tanımlama ise dar kapsamlı olup tabiînin kendisiyle Hz. Peygamber arasında yer alan vasıtaları atlayıp hadisi doğrudan Hz. Peygamber'e nispet etmesi şeklindedir. Şîa nezdinde mürsel hadisin hücciyet değerine bakıldığında bu konuda farklı yaklaşımlar olduğu göze çarpmaktadır. Mürsel hadisin hüccet olarak kullanılıp kullanılmayacağı daha çok usûl âlimlerini ilgilendiren bir konudur. Bu nedenle de çalışmamızda daha çok usûl âlimlerinin mürsel hadisin hücciyeti noktasında öne sürmüş oldukları argümanlar ele alınmıştır. Kimi âlimler mürsel hadisin mutlak anlamda delil olarak kullanılabileceğini söylerken kimilerinin ise sahabe mürseli de dâhil mürsel hadislerin mutlak anlamda reddedilmesi gerektiğini beyan ettikleri görülmektedir. Ayrıca sadece sika kimselerden irsalde bulunmakla şöhret kazanan kimselerin, mürsel rivayetlerinin kabul edilebileceğini dile getirenler de bulunmaktadır. Mürsel hadisin hücciyet değeriyle ilgili farklı bir takım görüşlerin de olduğu ayrıca belirtilmelidir. Çalışmamızda Şîa'nın mürsel hadis yaklaşımı ele alınmakta mürsel hadisin kabulü veya reddi hususunda Şîî âlimlerin öne sürmüş oldukları argümanlar sorgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şîa, Sünnet, Hadis, İrsal, Mürsel Hadis.

Mursal Hadīth and Its Value As Evidence in Shīa of Imamiyya

Abstract

It is seen that Shia makes two different definitions when describing the mursal hadīth. The first of these is a wide-ranging definition and includes all hadīths in which there is an interruption (inqitā') found in its narration chain. In addition, it can be said that the hadīths, such as "an raculin", whose names are not mentioned explicitly in the hadīth and which are called mubhem in the hadīth method, are considered under the concept of mursal in Shīa. According to another narrow definition, tabiib (first Muslim generations) attributed the hadīth directly to the Prophet, bypassing the intermediaries between him and the Prophet. Considering the value of mursal hadīth in the eyes of Shīa, it is striking that there are different approaches on this issue. Whether or not the mursal hadīth can be used as a evidence is a matter that mostly concerns the scholars of the methodology. For this reason, in our study, the arguments put forward by the scholars of the methodology regarding the evidence of the mursal hadīth are discussed. Some of the scholars think that the mursal hadīth can be used as an absolute evidence. Some of the scholars declare that the mursal hadīths should be rejected absolutely. In addition, there are those who consider it sufficient for the person who is the subject of the mursal incident to be reliable. It should also be noted that there are different opinions about the mursal hadīth as evidence. In our study, the mursal hadīth approach of Shīa is discussed and the arguments put forward by shia scholars regarding the acceptance or rejection of the mursal hadīth are questioned.

Keywords: Shīa, Sunnah, Ḥadīth, İrsāl, Mursal Ḥadīth.

Giriş

Hicri ikinci sırdan itibaren mürsel hadisin hücciyet değeri tartışılmaya başlanmıştır. Muhaddisler senesinde inkıta bulunan hadisleri zayıf kabul ettiklerinden dolayı doğal olarak mürsel hadisi de zayıf kabul etmişlerdir. Fakat mürsel hadis, Mâlikî, Hanefî, Şafîî ve Hanbelî usûl âlimleri başta olmak üzere muhaddislerden hem farklı şekilde tanımlanmış hem de hücciyeti noktasında birtakım şartlar öne sürülmüştür.¹ Aynı durum Şîa için de söz konusudur. Nitekim hem mürsel hadisin tanımı hem de hücciyet değeri noktasında İmâmiyye Şîası'nda farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bu nedenle de mürselle ilgili söz konusu yaklaşımların ele alınıp incelenmesi önem arz etmektedir. Şîa'nın hadis ve sünnetle ilgili yaklaşımlarına dair ülkemizde bir takım çalışmalar yapılmış olmakla beraber bu çalışmalar henüz istenilen seviyeye ulaşılabilmiş değildir. Bu çalışmalardan biri "*İmamiyye Şîası'nda Sahabe Tasavvuru*" ismiyle kaleme alınmıştır. Çalışmada, İmâmiyye Şîası'na göre sahabenin tanımı, adaleti ile cerh ve ta'dil meselesi bağlamında rivayetlere yaklaşımı sorgulanmıştır.² Bu çalışmalardan bir diğeri "*İmâmiyye Şîası'na Göre Cerh ve Ta'dil*" başlıklı çalışmadır. Çalışmada, İmamiyye Şîa'sının cerh ve tadil yaklaşımı ele alınmıştır.³ Bir diğer çalışma, "*Şîa'da Sahih Hadis*" başlığını taşımaktadır. Çalışmada genel anlamda Şîa'nın sahih hadis yaklaşımı irdelenmiş olup mürsel hadise de kısaca temas edilmiştir.⁴ Diğer bir çalışma ise "*Şîa Tefsirlerinde Hadis Kullanımı el-Ayyâşî Örneği*" adını taşımaktadır. Bu çalışmada zayıf hadisler sıralanırken mürsel hadis ismi de zikredilmiştir. Söz konusu çalışmada ekstra bir bilgiye ise değinilmemiştir.⁵ "*Şîa ve Hadis: Başlangıcından Kütüb-i Erbaa'ya Hadis Rivayeti ve İsnad*" isimli çalışma ise *Kütüb-i Erbaa*'nın kaynaklarını ve hadis rivayetinde isnadın nasıl bir rol oynadığını konu edinmektedir.⁶ Bir diğer çalışma olan "*Şîa Hadis Tarihi: Hz. Muhammed'in Söz ile Fiillerinin Şii İmamlara Nispeti*" adlı çalışmada Şii kaynaklar esas alınarak ref' problemi ele alınmıştır.⁷ "*Şii Hadis Tarihi*" adlı çalışma ise isminden de anlaşılacağı üzere Şîa'da hadis tarihinin oluşum sürecini ortaya koymaktadır.⁸ "*Şîa'da Hadis Usûlü*" adıyla yapılan çalışma Şîa'nın hadis usûlünü ortaya koymaktadır.⁹ Şîa ile ilgili yapılan bir diğer çalışma ise "*Ehl-i Sünnet ile İmâmiyye Şîası Arası Karşılaştırmalı Hadis İlimleri*" adını taşımaktadır.¹⁰

Yukarıda isimlerini zikrettiğimiz son iki eserde, mürsel hadis ve hücciyet değerine kısmen değinilmiş olmakla beraber Şîa'nın mürsel hadis yaklaşımıyla ilgili değinilmesi gereken birçok husus zikredilmemiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde ülkemizde Şîa'nın mürsel hadis yaklaşımını müstakil olarak ele alıp inceleyen çalışmalara rastlamış değiliz. Şii hadis geleneğinin ülkemizde daha iyi tanınması adına, mürsel hadis konusunun müstakil olarak ele alınıp incelenmesi ve konunun etrafıca ele alınması gerektiği kanaatindeyiz. Bu nedenle de çalışmamızda, mürsel hadis ele alınacak, mürsel hadisin delil olma yönünden değeri irdelenecektir. Ayrıca Şîa nezdinde mürsel hadisin kabulü veya reddi hususunda ne gibi kriterlerin arandığı çalışmada sorgulanacaktır.

1. Şîa'ya Göre Mürsel Hadis Tanımı

Şii kaynaklara bakıldığında mürsel hadisin iki farklı şekilde tanımlandığı görülmektedir. Mürsel hadis için yapılan tanımlardan ilki şu şekildedir:

”وهو ما رواه عن المعصوم من لم يدركه.”

1 Bu konular daha önce tarafımızca ele alınıp incelendiği için burada sadece ilgili makalelere atıf yapmakla yetinilecektir. Söz konusu mezheplerin mürsel hadis yaklaşımıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Turan, "Hanefî ve Mâlikî Usûl Âlimlerinin Mürsel Hadis Yaklaşımı", *Tokat İlmîyat Dergisi*, 10/2 (2022), 431-450; Mehmet Turan, "Şafîî ve Hanbelî Meşhur Usûl Âlimlerinin Mürsel Hadise Yaklaşımı", *Ar-tuklu Akademi* 9/2 (2022), 305-320. İmam Şafîî'nin mürsel hadis ile ilgili görüşleri için ayrıca bkz: Fuat İstemi, *Bir Hadis Usûlü Kaynağı Olarak er-Risâle –Hadis İlimleri Açısından Bir İnceleme*, (Ankara: Fecri Yayınları, 2019), 148-153.

2 Konumuz mürsel hadis ve hücciyet değeri olduğu için sahabenin adaleti ve ilgili hususlara değinilmemiştir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Abdulalim Demir, *İmamiyye Şîası'nda Sahabe Tasavvuru*, (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2022), 10-590.

3 İbrahim Kutluay, *İmâmiyye Şîası'na Göre Cerh ve Ta'dil* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012).

4 Ayrıntılı bilgi için bakınız: Hasan Yardak, *Şîa'da Sahih Hadis*, (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015) 1-137.

5 Recep Emin Gül, *Şîa Tefsirlerinde Hadis Kullanımı el-Ayyâşî Örneği* (Gece Kitaplığı Yayınları, 2016), 53.

6 Ayrıntılı bilgi için bakınız: Bekir Kuzudışli, *Şîa ve Hadis: Başlangıcından Kütüb-i Erbaa'ya Hadis Rivayeti ve İsnad* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2017).

7 Yusuf Suiçmez, *Şîa Hadis Tarihi: Hz. Muhammed'in Söz ile Fiillerinin Şii İmamlara Nispeti* (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2018).

8 Ömer Özpınar, *Şii Hadis Tarihi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018).

9 Abdullah Ünalın, *Şîa'da Hadis Usûlü*, (İstanbul: Mevsimler Kitap, 2021).

10 Serdar Demirel, *Ehl-i Sünnet ile İmâmiyye Şîası Arası Karşılaştırmalı Hadis İlimleri*, (İstanbul: Karınca-Polen Yayınları, 2014).

“Masum’a ulaşmayan birinin ondan rivayette bulunmasıdır.”¹¹ Tarifte geçen “Masum’a ulaşmamış biri” sözünden maksat; ravinin, aktarmış olduğu rivayeti bizzat ondan almamış olmasıdır. Söz konusu tanımdan da anlaşılacağı üzere Masum’dan duymadığı halde ondan hadis rivayetinde bulunanların rivayetleri mürsel kapsamında değerlendirilmiştir. Bu tanımın geniş kapsamlı bir tanım olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu tanımın kapsamına Hz. Peygamber’i gören ve onunla bir araya gelen sahabenin bir vasıta aracılığıyla işittiği ve hadisi eda ederken direkt Hz. Peygamber’e nispet ettiği rivayetler de dâhil olmaktadır. Ayrıca mürsel hadisi bu şekilde tanımlayanlar, hadis irsalinde bulunan ravinin kibar-i tabîinden veya sigar-i tabîinden olması bir yana tabîin tabakasından olması gerektiğini dahi şart koşturmamaktadırlar. Örneğin tabe-i tabîin veya daha sonraki bir tabakada yer alan kimselerin “kale Rasulullah” diyerek doğrudan Hz. Peygamber’e nispet ettikleri hadis de mürsel kabul edilmektedir.¹² Hadisin mürsel olarak isimlendirilmesi için senedden düşürülen ravi sayısı da durumu değiştirmemektedir. Zira senedden düşürülen ravi bir kişi olabileceği gibi birkaç kişi birden de olabilmektedir. Bunun yanı sıra ravinin başka bir kişi aracılığıyla Masum’dan rivayet ettiği hadisi doğrudan ona nispet etmesi veya kendisiyle Masum arasında yer alan ravileri unuttuğu için zikretmemesi yahut aradaki ravileri kasten aktarmaması ya da mubhem bırakması durumunda da hadis yine mürsel olarak adlandırılmaktadır. Yukarıda zikrettiğimiz tanım Şiâ’da meşhur olan mürsel hadis tanımıdır.¹³ Nitekim onlar, sahabenin sahabeyi düşürerek Hz. Peygamber’den rivayette bulunması, tabîinin sahabeyi düşürerek Hz. Peygamber’den rivayette bulunması, tebe-i tabîinin sahabe ve tabîini düşürerek rivayette bulunması ya da bütün bir sened hazfedilerek doğrudan Hz. Peygamber’den rivayette bulunulması arasında herhangi bir fark gözetmemektedirler.¹⁴

Şiâ’nın mürsel tanımına bakıldığında, senedinin herhangi bir yerinde kopukluk bulunan hadisler için mürsel teriminin kullanıldığı görülmektedir. Zira mürsel hadiste senedde yer alan ravilerden bir veya bir kaçının ya da hepsinin birden düşürülmüş olabileceği dile getirilmiştir.¹⁵ Nitekim mürsel için yapılan bu geniş tanımlamadan hareketle mürsel teriminin merfû‘, mevkûf, muallak, maktû‘, münkatî‘ ve mu‘dal hadisleri kapsadığı belirtilmiştir.¹⁶ Kimileri ise senedinden bir kişinin düşürüldüğü mürsel hadisleri münkatî‘ ve maktû‘, birden fazla kişinin düşürüldüğü hadisleri ise mu‘dal diye isimlendirmişlerdir.¹⁷ Ayrıca yukarıda yaptığımız tanımdan hareketle Şiâ’nın yapmış olduğu mürsel tanımının ehl-i sünnet âlimlerince tanımlanan mubhem hadisi de kapsadığı söylenebilir.¹⁸ Zira onların, ravinin, “عن رجل” (bir adamdan) veya “عن بعض أصحابنا” (bazı ashabımızdan) gibi lafızlarla rivayet edilen hadislerle de mürsel ismini verdikleri görülmektedir.¹⁹ Fakat kaynaklarda “عن رجل” ve “عن بعض أصحابنا” gibi lafızlarla rivayet edilen hadislerin mürsel hükmünde kabul edileceği; aksine “عن بعض أصحابنا” lafızıyla rivayet edilen hadislerin ise mürsel hükmünde görülemeyeceği ifade edilmektedir. Zira “ashabımızdan/arkadaşlarımızdan” ifadesinin, senedden düşürülen ravilerin sahih bir mezhebe ve doğru bir akideye bağlı olduğunu gösterdiği belirtilmiştir. Hatta böyle bir kullanımın sadece fakihler ve mezhep âlimleri için kullanıldığı belirtilerek bunun övgü niteliğinde olduğu zikredilmiştir.²⁰ Nitekim adil olarak nitelendirilmese bile hangi mezhebe bağlı olduğunun haber verilmiş olması, senedden düşürülen kişinin güvenilir kimselerden olduğuna bir nevi şahitlik sayılmıştır.²¹ Yukarıdaki bilgilerden hareketle Şiâ nezdinde geniş kapsamlı bir mürsel tarifinin benimsendiği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla hadis usulünde, merfû‘, mevkûf, muallak, maktû‘, münkatî‘ ve mu‘dal olarak isimlendirilen hadisler de Şiâ nezdinde mürsel kapsamına girmektedir.

11 Şehîdu’s-Sânî Zeynuddîn b. Alî b. Ahmed el-Âmilî, *er-Riâye fi İlmi’d-Dirâye*, thk. Abdulhuseyn Muhammed Ali el-Bekkâl (İran/Kum: Mektebetu Ayetullah el-Mer’âşi en-Necefi, 2012), 136.

12 Şehîdu’s-Sânî, *er-Riâye*, 136.

13 Şehîdu’s-Sânî Zeynuddîn b. Alî b. Ahmed el-Âmilî, *ed-Dirâye fi İlmi Mustalahi’l-Hadis* (Necf: Matbaatu’n-Numan, Ty.), 49; Şehîdu’l-Evvel Muhammed b. Cemâlidîn Mekkî el-Cizzîni el-Âmilî, *Zikra’s-Şi’a fi Ahkâmi’s-Şeri’a* (Kum: Muessesetu Âli’l-Beyt li İhyâi’t-Turâs, 1998), 1/48; Muhyiddin el-Müsevî el-Gurayfî, *Kavâidu’l-Hadis* (Beyrût: Dâru’l-Edva, 1986), 72-73; Abdullah el-Mâmikânî, *Mikbâsu’l-Hidaye fi İlmi’d-Dirâye*, thk. Muhammed Rıdâ el-Mâmikânî (Kum: Muessesetu Âli’l-Beyt li İhyâi’t-Turâs, 1990), 1/339; Ünalın, *Şiâ’da Hadis Usûlü*, 129; Yarıdak, *Şiâ’da Sahih Hadis*, 60-61.

14 Mîr Dâmâd Muhammed Bâkır el-Huseynî el-Esterâbâdî, *er-Ravâşihu’s-Semâviyye*, thk. Gulamhuseyn Kayseriyyehâ-Nimetullah el-Celîlî (Kum: Dâru’l-Hadis, 2001), 251.

15 Abdulhadi el-Fadalî, *Usûlu’l-Hadis* (Beyrut: Merkezû’l-Gadîr, 2009), 225.

16 Ca’fer es-Subhânî, *Usûlu’l-Hadis ve Ahkâmihî fi İlmi’d-Dirâye* (Beyrut: Dâru Cevâdi’l-Eimme, 2012), 107-108; Mâmikânî, *Mikbâs*, 1/338-339.

17 Şehîdu’s-Sânî, *er-Riâye*, 137; Şehîdu’s-Sânî, *ed-Dirâye*, 47-48; Şehîdu’l-Evvel, *Zikra’s-Şi’a*, 1/48.

18 Zira ehl-i sünnet alimlerine göre senedinde “عن رجل” gibi ifadelerle aktarılan yani ismi açıkca zikredilmeyen kişilerin bulunduğu hadis mubhem olarak isimlendirilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ebu’l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Nuzhetu’n-Nazar fi r fi Tavzihi Nuhbeti’l-Fiker* (Kahire Dâru’l-Âsar, 2002), 41.

19 Şehîdu’s-Sânî Zeynuddîn b. Alî b. Ahmed el-Âmilî, *Şerhu’l-Bidâye fi İlmi’d-Dirâye* (Kum: Menşûrâtu Diyâi’l-Feyrûzâbâdî, 1970), 50; Şehîdu’s-Sânî, *er-Riâye*, 137; Şehîdu’s-Sânî, *ed-Dirâye*, 47-48; Şehîdu’l-Evvel, *Zikra’s-Şi’a*, 1/48; Ebu’l-Fadl Hâfizyân el-Bâbulî, *Resâilun fi Dirâyeti’l-Hadis* (Kum: Dâru’l-Hadis, 2003), 1/408.

20 Mîr Dâmâd, *Ravâşih*, 251.

21 İmamiyye mezhebine bağlı olması kastedilmektedir. Bilgi için bakınız: Ebu’l-Kâsım Necmuddîn Ca’fer b. el-Hasan b. Yahyâ b. Ebî Saîd el-Muhakkık el-Hillî el-Hüzelî, *Me’aricu’l-Usûl*, thk. Muhammed Huseyn er-Ridavî (Kum: Muessesetu Âli’l-Beyt, 1982), 51.

Hatta senedinde isimi açıkça zikredilmeyen ravilerin yer aldığı hadislerin de bu kapsama dâhil edildiği söylenilebilir.

Mürsel için dile getirilen ikinci tanım ise tabîinin, Hz. Peygamber'den rivayeti şeklindedir.²² Mürsel terimi için yapılan ilk tanımlamaya nazaran bu tanımın dar kapsamlı bir tanım olduğu söylenebilir. Şîa'nın özel anlamda yaptığı bu tanımlama ehl-i sünnet hadis âlimlerinin mürsel hadis tanımıyla paralellik arz etmektedir.²³ Fakat yukarıda da belirtildiği üzere Şîa ashabı nezdinde maruf ve meşhur olan tanım, daha geniş ve kapsayıcı olan ilk tanımlamadır.²⁴ Nitekim genel anlamda yapılan bu tanım, dar anlamda yapılan ikinci tanımlamayı da kapsamaktadır. Ayrıca hadisin mürsel sayılabilmesi için senedde düşürülen ravinin kim olduğunun bilinmemesi gerekmektedir. Çünkü düşürülen ravinin kim olduğunun bilinmesi durumunda hadis musned sayılmaktadır.²⁵

2. İmâmiyye Şîası'nda Mürsel Hadisin Delil Olma Yönünden Değeri

Şîî hadis usulüne dair kaleme alınan eserler incelendiğinde mürsel hadisin delil olma yönünden değeriyle ilgili farklı görüşlerin dile getirildiği müşahede edilmektedir. Söz konusu görüşleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Mürsel hadisin hücciyetini kabul edenler:

Bu görüşü savunanlar mürsel hadisin mutlak anlamda delil olarak kullanılabileceğini söylerler. Onlara göre hadis irsalinde bulunan ravinin sika biri olması halinde mürsel olarak rivayet ettiği hadisin mutlak anlamda kabulü gerekir. Ravi sika olduktan sonra hadisi mürsel olarak rivayet eden kişinin sahabe yahut başka bir tabakadan olması, durumu değiştirmemektedir. Aynı şekilde senedden düşürülen ravilerin bir veya birkaç kişi olması da bu duruma etki etmemektedir. Bunun yanı sıra hadisi mürsel rivayet eden kimsenin meşhur veya önde gelen saygın kişilerden biri olup olmaması da sonucu değiştirmemektedir.²⁶

Bu görüşü benimseyen Şîî fakihlere, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî' (274/887)²⁷ örnek olarak verilebilir. Ayrıca babası Ebû Abdillâh Muhammed b. Hâlid el-Berkî'nin de aynı görüşte olduğu belirtilmelidir.²⁸

Yukarıda zikrettiğimiz görüşü savunanlar, sika ravinin, hadisi mürsel olarak rivayet etmesini senedde ismi zikredilmeyen ravi için tadil mesabesinde kabul etmişlerdir. Zira onlara göre sika ravinin, adil olmadığını bildiği halde düşürdüğü kişinin durumunu beyan etmeden hadisi aktarması karşı tarafı aldatmak/kandırmak anlamına gelmektedir. Bu da hadisi aktaran ravinin güvenilirliğine zarar veren yani adalet vasfıyla çelişen bir durum arz etmektedir. Fakat zikrettiğimiz bu gerekçenin zayıf olduğunun dile getirenler de bulunmaktadır.²⁹

2. Mürsel hadisin hücciyetini reddedenler:

Bu görüşü savunanlar mürsel hadisin mutlak anlamda hüccet olmadığını dile getirmişlerdir. Bu görüşte olanlar, hadisi mürsel olarak rivayet eden ravilerin sahabe veya başka bir tabakadan olduğuna bakmaksızın mürsel hadisin hüccet olmadığını söylemektedirler. Onlara göre senedden düşürülen ravi sayısı da bu duruma etki etmemektedir. Bu görüşün mürsel hadisin hücciyetine dair hadis ve usûl âlimlerinden nakledilen en sahih görüş olduğu belirtilmiştir ve büyük bir çoğunluk tarafından benimsendiği aktarılmıştır. Mürsel hadisin hüccet kabul edilmeme sebebi senedden düşürülen kişinin/kişilerin bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Onlara göre düşürülen ravinin kimliği meçhuldür. Dolayısıyla cerh ve tadil yönünden nasıl bir değerlendirmeye tabii tutulduğu bilinmediğinden hadis hüccet sayılmamalıdır. Zira böyle bir durumda ravinin zayıf biri olma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu da hadisin delil olarak kullanılmasına engel teşkil etmektedir. Ayrıca senedden düşürülen ravi sayısı arttıkça bu ihtimal daha da güçlenmektedir.

22 Şehîdu's-Sânî, *Şerhu'l-Bidâye*, 50; Mâmikânî, *Mikbâs*, 1/341; Subhânî, *Usûlu'l-Hadis*, 108.

23 Ebû Amr Takıyyuddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdîrrahmân b. Musâ eş-Şehrezûrî, *Ulûmu'l-Hadis*, thk. Nureddin Itr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, Suriye - Dâru'l-Fikri'l-Muâsir, 1986), 51; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, *İrsâdu'l-Fuhûl ilâ Tahkîki'l-Hak min İlmi'l-Usûl*, thk. Ahmed İzv İnaye (Dimaşk: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1999), 1/172-173; Muhammed Acâc el-Hatîb, *Usûlu'l-Hadis Ulumuhû ve Mustalahuhu*, (Yy.: Dâru'l-Fikr, 1971), 337, 338.

24 Şehîdu's-Sânî, *ed-Dirâye*, 49; Şehîdu'l-Evvel, *Zikra's-Şî'a*, 1/48; Gurayfî, *Kavâidu'l-Hadis*, 72-73; Mâmikânî, *Mikbâs*, 1/339.

25 Fadalî, *Usûlu'l-Hadis*, 225.

26 Mâmikânî, *Mikbâs*, 1/341-342; Gurayfî, *Kavâidu'l-Hadis*, 73.

27 Meşhur şîî fakihlerden biri olup aslen Küfelidir. Ahmed b. Alî en-Necâşî (450/1058), şîî âlimlerin biyografilerine dair kaleme almış olduğu eserinde onun haddizatında sika bir kimse olduğunu, fakat zayıf kimselerden de rivayette bulunup mürsel hadislerle itimad ettiğini belirtmiştir. Hayatı ve ilmi kişiliğiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Alî b. Ahmed b. Abbâs en-Necâşî el-Esedî el-Kûfî, *Ricâlu'n-Necâşî (Fihrisu Esmâ'i Musannifi's-Şî'a)*, thk. Musa el-Beşîrî ez-Zencânî (Kum: Muessesetu'n-Neşri'l-İslamî, 1997), 76-77; Abdurrahman el-Hasan el-Gaffâr, *el-Kuleynî ve'l-Kâfî* (Kum: Muessesetu'n-Neşri'l-İslamî, 1995), 485-488.

28 Gurayfî, *Kavâidu'l-Hadis*, 73; Subhânî, *Usûlu'l-Hadis*, 108; Mâmikânî, *Mikbâs*, 1/342; Mîr Dâmâd, *Ravâşih*, 254; Seyyid Muhammed Ali el-Hulûl, *et-Temhîd fi İlmi'd-Dirâye* (Yy.: Matbaatu'n-Nûr, 2012), 62; Bâbulî, *Resâil*, 1/408.

29 Subhânî, *Usûlu'l-Hadis*, 109; Fadalî, *Usûlu'l-Hadis*, 227.

Hadisi rivayet eden ravinin sika bir kimse olması da durumu değiştirmemektedir. Zira bu durumun senedden düşürülen ravi için tadil anlamına gelmediği dile getirilmiştir.³⁰

Mürsel hadisin hücciyetini kabul etmeyenlere, Allame el-Hillî/İbnu'l-Mutahhar el-Hillî' (726/1325) örnek olarak gösterilebilir.³¹ Ayrıca kaynaklarda, Ebû Ca'fer et-Tûsî (460/1067), Muhakkık el-Hillî (676/1277), Şehîd-i Evvel (786/1384) ve Şehîd-i Sâni'in (966/1559) de bu görüşte olduğu zikredilmiş, bu âlimlerden sonra gelen fakihlerin de bu görüşü benimsediği belirtilmiştir.³² Allame el-Hillî de dâhil olmak üzere yukarıdaki isimlerin bazı durumlarda mürsel hadisle amel edilebileceğini belirttikleri tarafımızca müşahede edilmiştir. Bir sonraki maddede bu hususa değinilecek olmasından ötürü şimdilik bu hatırlatmayla iktifa etmek yeterli olacaktır.

3. Sika kimselerden irsalde bulunmakla şöhret kazanan ravilerin mürselleri hüccet olarak kabul edenler:

Bu görüşü savunanlar sadece sika kimselerden irsal bulunduğu bilinen kişilerin mürsel rivayetlerinin kabul edilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu görüş mürsel hadisin hücciyeti noktasında, Allame el-Hillî/İbnu'l-Mutahhar el-Hillî'nin ileri sürmüş olduğu ikinci bir görüş olarak görülmekte ve Mîrzâ Ebî'l-Kâsım el-Kummî'nin de (1231/1816)³³ bu görüşte olduğu zikredilmektedir.³⁴

Yukarıda mürsel hadisin mutlak anlamda hüccet olmadığını dile getiren bazı isimler, bu durumdan yalnızca sika ravilerden irsalde bulunduğu bilinen kimselerin mürsel rivayetlerini istisna tutmuşlardır. Örneğin Şehîd-i Evvel ravinin yalnızca sika kimselerden irsalde bulunan biri olarak bilinmesi durumunda mürsel rivayetleriyle amel edilebileceğini söylemiştir. Örnek olarak da Safvan b. Yahya (210/826)³⁵, İbn Ebî Umeyr (217/832)³⁶ ve Ahmed b. Ebî Nasr el-Bezantî'yi (221/836)³⁷ zikretmiş ve bu isimlerin yalnızca sika kimselerden irsalde bulunduğunu belirtmiştir.³⁸ Ayrıca Şehîd-i Sâni konuyla ilgili olarak benzer hususları şu sözlerle dile getirmiştir:

”والمرسَل، ليس بحجة مطلق... إلا، أن يُعَلِّمَ تحزُّزَ مرسلِهِ، عن الرواية عن غير الثقة، كابن أبي عمير من أصحابنا“

”Mürsel hadis mutlak anlamda hüccet değildir... Ancak hadisi mürsel olarak rivayet eden ravinin sika olmayan kimselerden rivayette bulunmaktan sakındığı bilinirse o takdirde mürselle amel edilebilir. Bu duruma ashabımızdan İbn Ebi Umeyr'in mürselleri örnek gösterilebilir.“³⁹

Bahâuddîn el-Âmilî (1031/1622), İbn Ebî Umeyr gibi yalnızca sika ravilerden irsalde bulunan kimselerin, mürsel rivayetlerinin sahih sayıldığını ifade etmiştir.⁴⁰ Ebû Ca'fer et-Tûsî ise hadisi mürsel olarak rivayet eden ravinin durumuna bakılması gerektiğini ve sadece sika kimselerden irsalde bulunan biri olduğunun bilinmesi durumunda, başkalarının rivayetlerinin onun rivayetlerine tercih edilemeyeceğini söylemiştir. Zira bu durumdaki sika ravilerin mürsel rivayetleriyle başka ravilerin musned rivayetlerinin eşit derecede olduğunu dile getiren Tûsî, bu tür mürsel-

30 Şehîdu's-Sâni, *ed-Dirâye*, 48; Mîr Dâmâd, *Ravâsih*, 254; Şehîdu's-Sâni, *Şerhu'l-Bidâye*, 50-51; Mâmikânî, *Mikbâs*, 1/343-344; Şehîdu's-Sâni, *er-Riâye*, 137; Mîr Dâmâd, *Ravâsih*, 256.

31 Cemâlüddîn Ebû Mansûr el-Hasan b. Yûsuf İbnu'l-Mutahhar el-Hillî, *Tehzîbu'l-Vusûl ila İlmi'l-Usûl*, thk. Seyyid Muhammed Hüseyin er-Ridavî el-Keşmirî (Londra: Muessesetu'l-İmam Ali, 2001), 240; Fadalî, *Usûlu'l-Hadis*, 227; Subhânî, *Usûlu'l-Hadis*, 108; Muhammed Ali, *et-Temhîd*, 60.

32 Şehîdu'l-Evvel, *Zikra's-Şi'a*, 1/49; Şehîdu's-Sâni, *er-Riâye*, 137; Şehîdu's-Sâni, *ed-Dirâye*, 48; Gurayfî, *Kavâidu'l-Hadis*, 73; Mâmikânî, *Mikbâs*, 1/344.

33 Mîrzâ Ebî'l-Kâsım el-Kummî, *el-Kavâninu'l-Muhkeme fi Usûlu'l-Mukane*, Şrh. Rıdâ Huseyn Subhi (Beyrut: Dâru'l-Mahacceti'l-Beydâ, 2010), 2/536-537. İran'ın Kum kentinde dünya gelmiş önemli Şii fakihlerden biridir. Hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Ebû Muhammed el-Bâkır Muhsin b. Abdilkerim b. Alî el-Emîn el-Huseynî el-Âmilî, *A'yânu's-Şi'a*, thk. Hasan el-Emîn, (Beyrut: Dâru't-Ta'âruf lil Matbû'ât, 1983), 2/411-413.

34 Subhânî, *Usûlu'l-Hadis*, 108; Fadalî, *Usûlu'l-Hadis*, 228.

35 Ebû Muhammed el-Becelî, Kûfeli olup sika olduğu yönünde tadil edilmiştir. Kendi döneminin en güvenilir şahsiyetlerinden biri olduğu Tûsî tarafından dile getirilmiştir. Şiâ'nın on iki imamından biri olan ve sekizinci sırada yer alan Ebu'l-Hasan Alî er-Rızâ b. Mûsâ el-Kâzım'dan (203/819) rivayette bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, 197-198; Ali Ekber Et-Turâbî, *el-Mevsû'atu'r-Ricâliyyeti'l-Muyessere / Mu'cemu Ricâli'l-Vesâil*, 8 Kum: Muessesetu'l-İmami's-Sâdik, 2003), 239.

36 Tam adı Muhammed b. Ebî Umeyr Ziyâd b. İsa Ebû Ahmed el-Ezdi'dir. Aslen Bağdatlı olup Şiâ'nın önde gelen imamlarından bazılarıyla görüşüp onlardan rivayette bulunduğu belirtilmiştir. Hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, 326-327; Ebû Gâlib ez-Zerârî, *Risâletun fi âli A'yen (Muhammed Ali el-Musevî el-Muvahhidi'l-Ebtahî el-İsfahânî'nin Şerhiyle beraber)* (İsfahan: Matbaa-yi Rabbânî, 1979), 86-87.

37 Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. Amr b. Ebî Nasr el-Bezantî, Kûfeli olup, Şiâ'nın önde gelen imamlarından bazılarıyla karşılaştığı belirtilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, 75.

38 Şehîdu'l-Evvel, *Zikra's-Şi'a*, 1/49.

39 Şehîdu's-Sâni, *er-Riâye*, 137; Şehîdu's-Sâni, *ed-Dirâye*, 48; Şehîdu's-Sâni, *Şerhu'l-Bidâye*, 51.

40 Bahâuddîn Muhammed b. Huseyn b. Abdissamed el-Âmilî, *el-Vecîze fi'd-Dirâye* (Kum: el-Mektebetu'l-İslâmiyyeti'l-Kubrâ, 1975), 5-6.

lerle amel edilebileceğini aktarmıştır.⁴¹ Fakat onun kendisiyle çeliştiği ve İbn Ebî Umeyr'den aktarılan bazı hadisleri mürsel olduğu gerekçesiyle zayıf bularak reddettiği de aktarılmıştır.⁴² Ayrıca bu görüşü dile getiren başka âlimler de bulunmaktadır.⁴³

Yukarıda zikrettiğimiz bu görüşe bazı itirazların yöneltildiği görülmektedir. Nitekim; eğer araştırma sonucunda seneden düşürülen ravilerin sika olduğu tespit edildiyse bunun kabulünde problem olmadığı; şayet araştırma sonucu değil de sadece hadisi mürsel olarak rivayet eden kişiye duyulan hüsnüzandan dolayı böyle bir karar verildiyse bunun şer'an kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.⁴⁴

İbn Ebî Umeyr'in mürsel rivayetleri hususunda, Şîa ashâbı arasında genel bir kabul olmakla beraber bu konuda birtakım itirazların da bulunduğunu müşahede etmekteyiz. Zira onun rivayette bulunduğu şahıslar arasında cerh edilmiş zayıf kimselerin de yer alıyor olması mürsel rivayetlerinin hücciyetini şüpheli hale getirmektedir. Fakat bu itiraza şu şekilde cevap verilmiştir: "Rivayette bulunduğu kimseler arasında zayıf ravilerin bulunması, yalnızca sika kimselerden irsalde bulunmasıyla bir tezat oluşturmamaktadır. Zaten onun yalnızca sika kimselerden rivayette bulunduğu belirtilmemiş; aksine yalnızca sika kimselerden irsalde bulunduğu vurgulanmıştır."⁴⁵

Buraya kadar zikrettiğimiz görüşler Şîa'da mürsel hadisin hücciyetine dair zikredilen ana görüşlerdir. Bu görüşlerin yanı sıra sadece sahih-musned hadislere muarız olmayan mürsel hadislerin delil olarak kullanılabilirliğini dile getirenler de bulunmaktadır.⁴⁶ Ayrıca mürsel hadisler hususunda tavakkuf edilmesi gerektiğini belirtenler de vardır.⁴⁷

Yukarıda zikretmiş olduğumuz bu görüşler dışında mürsel hadisin kabulü ve hücciyet değeri ile ilgili başka kriterlerin zikredildiği de görülmektedir. Nitekim aşağıda zikredeceğimiz kriterleri barındıran mürsel hadislerin hüccet olarak kullanılabilirliği aktarılmıştır:

1. Kur'an'a muhalif olmamak
2. Mutevatir sünnete muhalif olmamak
3. Akıl deliliyle çatışmamak
4. Başka bir şeyle desteklenmiş olmak. (Örneğin sahih olmasa bile musned bir tarikle desteklenmesi gibi)⁴⁸

5. Âlimlerin fetva verirken dayandığı/kendisiyle amel ettiği yani âlimler nezdinde kabul gören mürsel hadislerin de kabul edileceği belirtilmiştir. Zira böyle bir durumda hadisin zaafiyetinin bir nevi giderilmiş olabileceği ve sahih bir yönünün olduğuna işaret sayıldığı aktarılmıştır.⁴⁹

Yukarıda zikretmiş olduğumuz görüşlerle ehl-i sünnet âlimlerinin zikrettiği görüşler arasında birtakım benzerlikler olduğu ehline malumdur. Fakat Şîa mezhebi, yukarıda aktarmış olduğumuz söz konusu görüşler dışında bazı kimselerin mürsel rivayetlerinin tartışmasız kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir. Nitekim Şîa tarafından masum olduğuna inanılan imamlardan birinin doğrudan Hz. Peygamber'e nispet ederek rivayet etmiş olduğu hadisin mürsel değil muttasıl olduğuna hükmedilmektedir.⁵⁰ Zira mürselin kabul edilmeme sebebi senedinden düşürülen ravinin/ravilerin kim olduğunun bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla seneden düşürülen ravinin zayıf biri olma ihtimali bulunmaktadır. Bu durum Masum imamlar için söz konusu değildir. Çünkü Masum kabul edilen imamların sözleri zaten hüccet olarak alındığı için söz konusu ihtimal, onlar için geçerli görülmemiştir.⁵¹ Nitekim onların, bizzat Hz. Peygamber adına konuştukları ifade edilmiş; ondan ilim aldıkları ve fetva verdikleri hükümleri ondan telakki ettikleri belirtilmiştir. Bu hususiyetlerinden dolayı sened zikretmeseler bile onlardan aktarılan mürsel rivayetlerin

41 Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasan b. Alî et-Tûsî, *el-Udde fi Usûli'l-Fıkh*, thk. Muhammed Rızâ el-Ensârî el-Kummî (Kum: el-Matbaa Sitare, 1997), 1/254.

42 Malik Mustafa Vehbi el-Âmilî, *Buhûsun fi İlmi'd-Dirâye ve'r-Rivaye* (Beyrut: Dâru'l-Hâdî, 2007), 86-87.

43 Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mâmikânî, *Mikbâs*, 1/349-350; Vehbi el-Âmilî, *Buhûsun*, 86; Mîrzâ Ebî'l-Kâsım, *el-Kavânînu'l-Muhkeme*, 2/536.

44 Şehîdu's-Sânî, *ed-Dirâye*, 48; Şehîdu's-Sânî, *Şerhu'l-Bidâye*, 51; Huseyn b. Abdissamed b. Muhammed el-Âmilî el-Hârisî, *Vusûlu'l-Ahyâr ilâ Usûli'l-Ahbâr*, thk. Cafer el-Mucâhidî-Ataullah er-Rasûlî (Bağdâd: Dâru'l-Kutubi'l-Vataniyye, 2015), 153-154; Şehîdu's-Sânî, *er-Riâye*, 138.

45 Bahâeddîn el-Âmilî, *el-Vecîze*, 6; Ebû Muhammed Sadruddîn es-Seyyid Hasan es-Sadr, *Nihâyetu'd-Dirâye*, thk. Mâcid el-Garbâvî (Yy.: Matbaa İtimad, Ty.), 270.

46 Gurayfî, *Kavâidu'l-Hadis*, 73.

47 Subhânî, *Usûlu'l-Hadis*, 108.

48 Bâbulî, *Resâil*, 1/408.

49 Fadalî, *Usûlu'l-Hadis*, 229.

50 Hârisî, *Vusûlu'l-Ahyâr*, 155.

51 Hasan es-Sadr, *Nihâyetu'd-Dirâye*, 192; Kutluay, *İmâmiyye Şîası'na Göre Cerh ve Ta'dil*, 84-85.

vakiada bizzat Hz. Peygamber'den alındığı ve musned oldukları aktarılmıştır.⁵² Zira Şîa, imameti nübüvettin bir devamı olarak görmektedir. Onlara göre masumiyet, tıpkı peygamberlerde olduğu gibi imamlarda da zaruri bir sıfattır. Bu nedenle de onların günah işlemesi mümkün görülmemiştir.⁵³ Yukarıdaki bilgilerden hareketle masum imamlar ile Hz. Peygamber arasında yer alan ravilerin bilinip bilinmemesi, hadisin sıhhatine herhangi bir zarar vermemektedir.

Mürsel rivayetleri sahih kabul edilip hüccet olarak kullanılan bir diğer grup ise ilk defa Ebû Amr el-Keşşî⁵⁴ tarafından ele alınan ve “أصحاب الجماع” (icma ashabı) olarak isimlendirilen kimselerdir. Bunlar altışar kişiden müteşekkil üç gruba taksim edilen on sekiz kişiden⁵⁵ oluşmaktadır. Bu kişiler Şîi isnadların ana omurgasını oluşturmaktadır. Bunların sika sayılması hususunda Şîa'da ihtilaf yoktur.⁵⁶ Nitekim Keşşî, bu gruplarda yer alan isimleri zikretmeden önce bunlardan aktarılanların tasdik edilip sahih kabul edilmesi gerektiğini belirterek bu konuda icma bulunduğunu aktarmaktadır.⁵⁷ Şîa arasında yaygın olarak kullanılan “تصحیح ما یصح عنہم” (onlardan gelen rivayetler kabul edilmelidir) kaydı da kanaatimizce bu durumu ifade etmektedir. Nitekim “تصحیح ما یصح عنہم” sözünün tefsiri olarak fakihlerin ileri gelenlerinden bir grup, icma ashabının herhangi birinden sahih bir şekilde rivayet edilen bütün hadislerin kabul edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Onlara göre hadis, icma ashabından birilerine ulaştıktan sonra onunla masum arasında yer alan ravilerin durumunu göz önünde bulundurmamak gerekmez. Zira bu durumda göz önünde bulundurulacak tek husus senedin başından icma ashabına kadar olan kısmın sahih olmasıdır. Sened zincirinin icma ashabından sonraki kısmı ise dikkate alınmamış bu nedenle de onlardan aktarılan musned, mürsel, merfû ve maktû bütün rivayetler sahih kabul edilmiştir.⁵⁸

Kimileri ise bu sözden sadece icma ashabının kastedildiğini, “تصحیح ما یصح عنہم” sözünün icma ashabı dışındaki ravileri kapsamadığını söylemiştir. Nitekim bu sözden bu kişilerin sika kimseler olduğunun anlaşılması gerektiği belirtilmiş, senedin geri kalan kısımları için bu durumun geçerli olmadığı ifade edilmiştir. Bazıları ise bu durumun, icma ashabına varıncaya kadarki kısmı için değil de daha sonraki sened zinciri için geçerli olduğunu savunmuştur.⁵⁹

Mîr Dâmâd Muhammed Bâkır el-Esterâbâdî (1041/1631), bu görüşte olan âlimleri de zikrettikten sonra hadisin hangi kısmına girerse girsin (merfû, maktû, musned ve mürsel farketmez) icma ashabından aktarılan rivayetlerin

52 Ali Hudayyir Hacci-Abduzzuhre Lefte, “el-Hadisü'l-Mursel Mefhûmuhu ve Esbâbuhu ve tatbikâtuhu Lede'l-İmâmiyye”, *Mecelletu Merkezi Dirasâti'l-Kûfe*, 1/6 (2007), 90.

İmamların Allah ve Rasûlun'den (s.a.v.) ilim aldıkları, yanılmalarının veya yanlış bilgiye sahip olmalarının mümkün olmadığı da dile getirilmiştir. Zira Şîa'ya göre imamlar yaptığı her işi Allah'ın emri doğrultusunda yapar. Onlara göre yeryüzünde daima masum birinin bulunması gerekmektedir. Hz. Peygamber'den sonra da bu görev imamlara tevdi edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb b. İshâk el-Kuleynî er-Râzî, *el-Kâfi* (Beyrut: Menşûrâtü'l-Fecr, 2007), 1/167-175. Şîa'nın, bir hadis ravisi olarak masum imamlara bakışı için bkz. Hikmet Gültekin, *Şîa'da Hadis ve Nehcü'l-Belâğa* (Ankara: Nuhbe Yayınları, 2018), 53-60.

Masum imam inancının rivayetler üzerindeki etkisi için bkz. Suiçmez, *Şîa Hadis Tarihi*, 73-141.

53 Abdulalim Demir, “İmâmiyye Şiâsi Rivâyet Kaynaklarına Göre İmâmların Mâsumluğu Meselesi”, *İslam Düşüncesi Araştırmaları -III- -Yahşadığımız Çağ-*, ed. Hasan Harmancı-İbrahim Yıldız (Ankara: Araştırma yayınları, 2021), 169-194.

54 Biyografik eserlerde ölüm tarihiyle ilgili bir bilgi zikredilmemektedir. Bilgi için bakınız: Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, 372. Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin *İhtiyâru Ma'rifeti'r-Ricâl* adlı kitabını (Bu eser, Keşşî'nin *Ma'rifetu'r-Ricâl* adlı eserinden yapılan seçkilerden oluşmaktadır) tahkik eden Cevvâd Kayyûmî, Keşşî'nin 4. asrın ilk tabakasında yer aldığını söylemiştir. Bilgi için bakınız: Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasan b. Ali et-Tûsî, *İhtiyâru Ma'rifeti'r-Ricâl/Ricâlu'l-Keşşî*, thk. Cevvâd Kayyûmî el-İsfehânî (Kum: Muessesetu'n-Neşri'l-İslamî, 2006), 8-12. Keşşî'nin hayatıyla ilgili ayrıca bakınız: Muhammed Enes Topgöl, “KEŞŞÎ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019), 2/45-47.

55 - Birinci grup, Ebû Ca'fer Muhammed el-Bâkır (114/733) ile Ebû Abdillâh Ca'fer es-Sâdık'ın (148/765) ashabı arasında yer alan şu altı kişiden oluşmaktadır: Zurâre, Ma'rûf b. Harbûz, Berîd, Ebu Basîr el-Esedî, el-Fudayl b. Yesâr ve Muhammed b. Muslim et-Tâîfî. (Bunlar arasında en fakih olan kişinin Zurâre olduğu belirtilmiştir. Kimileri ise Ebu Basîr el-Esedî yerine Ebu Basîr el-Murâdî'yi (Leys b. el-Bahterî) zikretmiştir. Bkz. Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Ricâlu'l-Keşşî*, 206.

- İkinci grupta Ebû Abdillâh Ca'fer es-Sâdık'ın ashabı arasında yer alan şu altı kişi bulunmaktadır: Cemîl b. Derrâc, Abdullah b. Meskân, Abdullah b. Bekr, Hammâd b. İsa, Hammâd b. Osman ve Ebân b. Osman. Bkz. Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Ricâlu'l-Keşşî*, 316.

- Üçüncü grupta ise Ebû İbrahim Musa el-Kâzım (183/799) ile Ebu'l-Hasen Ali er-Rızâ'nın (203/819) ashabı arasında yer alan şu altı kişi vardır: Yunus b. Abdirrahman, Safvân b. Yahya Beyâ' es-Sâbirî, Muhammed b. Ebî Umeyr, Abdullah b. el-Muğîre, el-Hasan b. Mahbûb ve Ahmed b. Muhammed b. Ebî Nasr. (Bazıları, el-Hasan b. Mahbûb yerine, el-Hasan b. Ali b. Faddâle ve Faddâle b. Eyyûb'u zikretmiş; kimileri ise İbn Faddâle yerine Osman b. İsa'yı eklemiştir. Ayrıca bu kişiler arasında en fakih olan kişilerin Yunus b. Abdurrahman ve Safvân b. Yahya olduğu söylenmiştir). Bkz. Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Ricâlu'l-Keşşî*, 459-460. Bu kişiler hakkında bilgi için bkz. Demirel, *Ehl-i Sünnet ile İmâmiyye Şiâsi*, 339-347.

56 Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Kutluay, “Şîa'da Hadis Rivayeti ve İsnad Tenkidinde Ashâb-ı İcmâ Telakkisinin Rolü”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 17/1 (2017), 29-50.

57 Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Ricâlu'l-Keşşî*, 206, 316, 459.

58 Gurayfî, *Kavâidu'l-Hadis*, 37.

59 Muhammed Ali, *et-Temhîd*, 73.

kayıtsız bir şekilde Şîa ashâbı tarafından sahih kabul edildiğini bildirmiştir. Mîr Dâmâd'ın kendisi de bu görüşü benimsemekte; fakat icma ashâbından aktarılan ve gerçek anlamda sıhhat şartlarını haiz olan rivayetlerin "sahih" diye isimlendirilmesinin; sahih hükmünde kabul edilen diğer rivayetlerin ise "sihhi" şeklinde ism-i mensup olarak tesmiye edilmesinin daha doğru olacağını ifade etmektedir.⁶⁰ Onun bu tanımından hareketle, söz konusu kişilerin sahih hükmünde kabul edilen mürsel rivayetlerinin ıstılahi anlamda sahih kabul edilen hadislerden daha düşük mertebede yer aldığı söylenebilir. Muhammed b. el-Hasen el-Hurr el-Âmilî (1104/1693) gibi bazı mutaahhir âlimler ise mürsel hadisler bir yana, daha da ileriye giderek icma ashâbının herhangi birinden sahih bir şekilde rivayet edilen bütün hadislerin istisnasız kabul edileceğini, icma ashâbının rivayette bulunduğu raviler arasında fîsk ile yahut hadis uydurmakla bilinen raviler olsa bile bu durumun değişmeyeceğini söylemişlerdir.⁶¹ Dolayısıyla icma sahibi ile masum imam arasındaki sened zincirinde yer alan ravilerin sika olup olmadığı, onlar için önem arz etmemektedir.⁶²

Şîa'yla ilgili zikredilmesi gereken bir diğer husus ise Şîa'nın ana hadis kaynakları arasında sayılan ve *Kutub-i Erbaa*⁶³ olarak şöhret bulan eserlere yaklaşımlarıdır. Zira konuyla ilgili ihtilaf bulunmakla beraber bu dört eserde yer alan bütün hadislerin sahih olduğu dile getirilmiştir.⁶⁴ Örneğin *Men lâ Yahduruhu 'l-Fakîh* adlı eserde 3913 tane musned 2050 tane de mürsel hadis bulunmasına rağmen bu kitaptaki mürsel hadisler hücciyet açısından İbn Ebî Umeyrin mürselleriyle eş değer görülmüştür. Bahâuddîn el-Âmilî, *Men lâ Yahduruhu 'l-Fakîh* adlı esere yazmış olduğu şerhte söz konusu eserde çok sayıda mürsel hadisin bulunduğunu; mürsel hadislerin kitaptaki toplam hadis sayısının üçte birinden daha fazla olduğunu söylemektedir. Bu mürsellere güvenilmesi gerektiğini de belirten Âmilî, bu kitaptaki mürsel rivayetlerin musned rivayetlere tercih edilmesi gerektiğini de dile getirenlerin bulunduğunu vurgulamaktadır. Mîr Dâmâd ve Süleymân el-Bahrânî (1107/1696) gibi diğer bazı Şîi âlimler tarafından da benzer görüşler dile getirilmiştir.⁶⁵ Muhammed Emîn el-Esterâbâdî (1033/1624), bu eserlerde yer alan bütün hadislerin sahih olduğunu ortaya koymaya çalışmakta ve sahih olduklarına dair on iki etken saymaktadır.⁶⁶ Fakat yukarıda görüldüğü üzere *Men lâ Yahduruhu 'l-Fakîh* adlı eserde çok sayıda mürsel rivayet yer almaktadır. Ayrıca diğer eserlerde de benzer bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Örneğin *el-Kâfi* adlı eserde çok sayıda zayıf rivayet yer almaktadır. Zira eserde mürsel olarak rivayet edilen hadislerin yanı sıra senedinde kim olduğu bilinmeyen meçhul kimselerin yer aldığı rivayetler de bulunmaktadır. Ayrıca bu eserde yer alan raviler arasında, hadis uydurmakla ve yalan söylemekle şöhret bulan kimseler de yok değildir.⁶⁷ Mürsel hadis ise Şîi hadis âlimleri tarafından zayıf kabul edilmiştir. Zira hadisin senedinden düşürülen ravilerin kim olduğu, haliyle cerh ve ta'dil durumları bilinmemektedir.⁶⁸ Buna rağmen yukarıda da belirtildiği gibi isimleri zikredilen eserlerde yer alan mürsel hadisler farklı bir muameleye tabi tutulmuştur.

Kanaatimizce sırf bazı eserlerde zikredilmiş, olması hadislerin sıhhati için gerekli görülebilecek bir kriter olamaz. Bu durum hadis ilminin temel ilkeleriyle uyuşmamaktadır. Bu nedenle olsa gerektir ki Şîi âlimlerden bu durumu eleştirenler de olmuştur. Başta icma iddiasının gerçeği yansıtmadığı çeşitli açılardan açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından icma ehlinin birinin zayıf bir kimseden hadis rivayet etmesi yahut mürsel olarak hadisi aktarması ve bu nedenle de aradaki vasitanın kim olduğunun bilinmemesi durumuna değinilmiş buna rağmen hadisin masumdan aktarıldığına dair kişide şahsi bir kanaat oluşabileceği söylenmiştir. Bu durumda bu şahsi kanaatin kendisinde olduğu kişinin bu hadisi hüccet olarak kabul edip onunla amel etmesi caiz görülmüştür. Fakat söz konusu şahsi kanaat oluşmadan sırf icma iddiasına dayanarak bu hadislerin kabul edilemeyeceği de belirtilmiştir.⁶⁹ Son olarak bu kitapların diğer hadis kitaplarından hiçbir farkının olmadığı ve hepsinin hadis rivayet kaidelerine uygunluk açısından değerlendirilmesi gerektiğini belirtenler de olmuştur.⁷⁰

60 Mîr Dâmâd, *Ravâsih*, 78-81.

61 Gurayfî, *Kavâidu 'l-Hadis*, 37; Muhammed Ali, *et-Temhid*, 73.

62 Fadalî, *Usûlu 'l-Hadis*, 258.

63 *Kutub-i Erbaa*: Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb b. İshâk el-Kuleynî er-Râzî'nin (329/941) *el-Kâfi*, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. el-Huseyn b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummi'nin (381/991) *Men lâ Yahduruhu 'l-Fakîh* ile Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin *Tehzibu 'l-Ahkâm ve el-İstibsâr* adlı eserlerinden oluşmaktadır.

64 Fadalî, *Usûlu 'l-Hadis*, 267.

65 Subhânî, *Usûlu 'l-Hadis*, 110-111.

66 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Muhammed Emîn el-Esterâbâdî, Seyyid Nureddin el-Amilî, *el-Fevâidu 'l-Medeniyye ve 'ş-Şevâhidu 'l-Mekkiyye*, tkh. Rahmetullah er-Rahmetî el-Arâkî (Kum: Muessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, 2003), 371-378.

67 Fadalî, *Usûlu 'l-Hadis*, 270-276. *Kutub-i Erbaa* diye isimlendirilen eserlerin sıhhati ve bu eserler etrafında cereyan eden tartışmalar için bakınız: Kuzudîşli, *Şîa ve Hadis*, 401-531.

68 Gurayfî, *Kavâidu 'l-Hadis*, 73.

69 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Gurayfî, *Kavâidu 'l-Hadis*, 41-55.

70 Fadalî, *Usûlu 'l-Hadis*, 276.

Sonuç

Şîa'nın mürsel hadis tanımına bakıldığında biri özel biri genel olmak üzere iki tanım yapıldığı müşahede edilmiştir. Özel anlamda mürsel, tabînin doğrudan Hz. Peygamber'den rivayeti şeklinde tanılanmıştır. Bu tarif aynı zamanda Sünnî hadis âlimleri nezdinde şöhret bulan mürsel hadis tarifıyla aynıdır. Genel anlamda mürsel ise senedinde inkıta bulunan hadis şeklinde tanımlanmıştır. Bu tarif de Sünnî usûl âlimlerinin mürsel hadis tanımıyla paralellik arz etmektedir. Ayrıca mürsel hadis ehl-i hadise göre zayıf kabul edilmiş ve hüccet olarak kullanılmaya elverişli olmadığı belirtilmiştir. Aynı durum Şîi hadis âlimleri için de geçerlidir. Fakat mürsel hadisin hücciyeti noktasında fıkıh usûlü âlimleri farklı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Örneğin Hanefî ve Mâlikî usûl âlimlerinin genel kanaati ilk üç asrın mürsel rivayetlerinin kabulünden yanadır. Sonraki nesillerin mürsel rivayetleri ise belirli şartları taşımaları durumunda kabul edilmiştir. Şafîî ve Hanbelî Usûl âlimlerine göre ise belirli kriterleri bünyesinde barındıran mürsel hadis hüccet olarak kabul edilebilir. Ayrıca ismini saydığımız bu mezhepler arasında aykırı düşüncede olup mürsel hadisin hücciyetini kabul etmeyenler de bulunmaktadır.⁷¹

Şîa'nın mürsel hadis yaklaşımı incelendiğin bu konuda farklı birtakım görüşlerin olduğu tespit edilmiştir. Bu görüşlerden ilki mürsel hadisin mutlak anlamda hüccet olduğu görüşüdür. Bu görüşe göre hangi tabakada bulunursa bulunsun; hadis irsalinde bulunan ravi sika olduktan sonra seneden düşürülen ravilerin kaç kişi olduğuna bakılmaksızın mürsel hadis kabul edilmelidir. Bu görüşte olanlara Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Hâlid el-Berkî ile babası Ebû Abdillâh Muhammed b. Hâlid el-Berkî örnek olarak verilebilir. Diğer görüş, tam aksi yönde olup mürsel hadisin mutlak anlamda hüccet olarak alınamayacağını dile getirenlere aittir. Bu görüşte olanlara örnek olarak Allame el-Hillî/İbnu'l-Mutahhar el-Hillî, Ebû Ca'fer et-Tûsî Muhakkık el-Hillî, Şehîd-i Evvel ve Şehîd-i Sâni verilebilir. Bu görüşün, mürsel hadisin hücciyetine dair hadis ve usûl âlimlerinden nakledilen en sahih görüş olduğu aktarılmıştır. Bunların mürsel hadisi hüccet olarak kabul etmeme nedeni senedinden düşen ravinin kim olduğunun bilinmemesinden dolayıdır. Bir diğer görüş ise sadece sika kimselerden irsalde bulunmakla meşhur İbn Ebî Umeyr gibi kimselerin mürsel rivayetlerinin kabul edileceği diğerlerinin ise kabul edilmeyeceği yönündedir. Mîrzâ Ebî'l-Kâsım el-Kummî'nin bu görüşte olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu görüş, Allame el-Hillî/İbnu'l-Mutahhar el-Hillî'ye nispet edilen ikinci bir görüştür. Bu görüşlere ek olarak; Kuran'a, mutevatir sünnete ve akla muhalif olmayan yahut başka bir tarikte desteklenen veya fetva makamında kullanılan mürsel hadislerin hüccet olduğunu belirtenler de bulunmaktadır.

Yukarıda zikrettiğimiz görüşlerin yanı sıra Şîa'da bazı şahısların mürsel rivayetlerinin tartışmasız kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Nitekim Şîa'nın masum kabul ettiği imamlardan birinin Hz. Peygamber'e nispet ederek rivayet etmiş olduğu hadis mürsel değil muttasıl hükmünde kabul edilmiştir. Rivayetleri hüccet olarak kabul edilen bir diğer gurup ise icma ashâbı olarak isimlendirilen gruptur. Ayrıca *Kutub-i Erbaa*'da yer alan hadislerinde sahih kabul edilmesi gerektiği de Şîa ashâbı tarafından dile getirilmiştir. *Men lâ Yahduruhu'l-Fakîh* adlı eserde 3913 tane musned 2050 tane de mürsel hadis bulunmasına rağmen bu kitaptaki mürsel hadisler hücciyet açısından İbn Ebî Umeyrin mürselleriyle eş değer görülmüştür. Kanaatimizce sırf bazı eserlerde zikredilmiş, olması hadislerin sıhhati için gerekli görülebilecek bir kriter olamaz. Bu durum hadis ilminin temel ilkeleriyle de uyuşmamaktadır. Nitekim bu durum bazı Şîi âlimlerce de eleştirilmiştir. Sonuç olarak mürsel hadislerle ilgili çeşitli tartışmalar var olmakla beraber başta *Kutub-i Erbaa* olmak üzere Şîi kaynaklar incelendiğinde mürsel hadislerle amel edildiği ve delil olarak kullanıldığı görülmektedir.

Tarafımızca, Hanefî, Mâlikî, Şafîî ve Hanbelî Usûl âlimlerinin mürsel hadis yaklaşımı daha önce çalışılmıştı.⁷² Hem bu çalışmamız hem de daha önceki çalışmalarımızdan ulaştığımız temel sonuç, hiçbir mezhebin mürsel hadise karşı toptancı bir bakış açısı sergilemediğidir. Zira her mezhep mürsel hadisin hücciyeti için birtakım kriterler öne sürmüş ve bu kriterleri bünyesinde barındıran mürsel hadisleri kabul etmiştir.

71 Ayrıntılı bilgi ve mukayese için bkz. Turan, "Hanefî ve Mâlikî Usûl Âlimlerinin Mürsel Hadis Yaklaşımı", 431-450; Turan, "Şafîî ve Hanbelî Meşhur Usûl Âlimlerinin Mürsel Hadise Yaklaşımı", 305-320.

72 Ayrıntılı bilgi ve mukayese için bkz. Turan, "Hanefî ve Mâlikî Usûl Âlimlerinin Mürsel Hadis Yaklaşımı", 431-450; Turan, "Şafîî ve Hanbelî Meşhur Usûl Âlimlerinin Mürsel Hadise Yaklaşımı", 305-320.

Kaynakça

- Âmilî, Bahâüddîn Muhammed b. Huseyn b. Abdissamed el-Âmilî. *el-Vecîze fi'd-Dirâye*. Kum: el-Mektebetü'l-İslâmiyyeti'l-Kubrâ, 1975.
- Âmilî, Malik Mustafa Vehbi. *Buhûsun fi İlmi'd-Dirâye ve'r-Rivaye*. Beyrut: Dâru'l-Hâdî, 1. Basım, 2007.
- Bâbulî, Ebu'l-Fadl Hâfizyân el-Bâbulî. *Resâilun fi Dirâyeti'l-Hadis*. 2 Cilt. Kum: Dâru'l-Hadis, 2003.
- Demir, Abdulalim. *İmamiyye Şiasî'nda Sahabe Tasavvuru*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2022.
- Demir, Abdulalim. "İmâmiyye Şiasî Rivâyet Kaynaklarına Göre İmâmların Mâsumluğu Meselesi". *İslam Düşüncesi Araştırmaları –III– Yaşadığımız Çağ-*. ed. Hasan Harmancı-İbrahim Yıldız. Ankara: Araştırma yayınları, 2021.
- Demirel, Serdar. *Ehl-i Sünnet ile İmâmiyye Şiasî Arası Karşılaştırmalı Hadis İlimleri*. İstanbul: Karınca-Polen Yayınları, 2014.
- el-Gaffâr, Abdurrasul Abdulhasan. *el-Kuleynî ve'l-Kâfî*. Kum: Muessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, 1. Basım, 1995.
- el-Hatîb, Muhammed Acâc. *Usûlu'l-Hadis Ulumuhû ve Mustalahuhu*. Yy.: Dâru'l-Fikr, 1971.
- el-Hulû, Seyyid Muhammed Ali. *et-Temhîd fi İlmi'd-Dirâye*. Yy.: Matbaatu'n-Nûr, 2012.
- Esterâbâdî, Muhammed Emîn el-Esterâbâdî, Seyyid Nureddin el-Amilî. *el-Fevâidu'l-Medeniyye ve's-Şevâhidu'l-Mekkiyye*. tkh. Rahmetullah er-Rahmetî el-Arâkî. Kum: Muessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, 2003.
- Fadalî, Abdulhadî el-Fadalî. *Usûlu'l-Hadis*. Beyrut: Merkezi'l-Gadîr, 2. Basım, 2009.
- Gurayfî, Muhyiddin el-Mûsevî el-Gurayfî. *Kavâidu'l-Hadis*. Beyrût: Dâru'l-Edva, 1986.
- Gül, Recep Emin. *Şia Tefsirlerinde Hadis Kullanımı el-Ayyâşî Örneği*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2016.
- Gültekin, Hikmet. *Şia'da Hadis ve Nehcü'l-Belâğa*. Ankara: Nuhbe Yayınları, 2018.
- Hârisî, Huseyn b. Abdissamed b. Muhammed el-Âmilî el-Hârisî. *Vusûlu'l-Ahyâr ilâ Usûli'l-Ahbâr*. thk. Cafer el-Mucâhidî-Ataullah er-Rasûlî. Bağdâd: Dâru'l-Kutubi'l-Vataniyye, 2015.
- Hasan es-Sadr, Ebû Muhammed Sadruddîn es-Seyyid. *Nihâyetü'd-Dirâye*. thk. Mâcid el-Garbâvî. Yy.: Matbaa İtimad, Ty.
- Hillî, Allame, İbnü'l-Mutahhar Cemâluddîn Ebi Mansûr el-Hasan b. Yûsuf. *Tehzîbu'l-Vusûl ila İlmi'l-Usûl*. thk. Seyyid Muhammed Hüseyin er-Ridavî el-Keşmirî. Londra: Muessesetu'l-İmam Ali, 1. Basım, 2001.
- Hillî, Muhakkık Ebu'l-Kâsım Necmuddîn Ca'fer b. el-Hasan b. Yahyâ b. Ebî Saîd el-Muhakkık el-Hillî el-Hüzelî. *Me'âricu'l-Usûl*. thk. Muhammed Huseyn er-Ridavî. Kum: Muessesetu'Âli'l-Beyt, 1. Basım, 1982.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed Ahmed b. Hacer el-Askalânî. *Nuzhetu'n-Nazar fi'r fi Tavzihi Nuhbeti'l-Fiker*. Kahire Dâru'l-Âsâr, 1. Basım, 2002,
- İbnü's-Salâh, Ebû Amr Takıyyuddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdirrahmân b. Musâ eş-Şehrezûrî. *Ulûmu'l-Hadis*. thk. Nureddin İtr. Dâru'l-Fikr. Beyrut: Suriye-Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, 1986.
- İstemi, Fuat. *Bir Hadis Usûlü Kaynağı Olarak er-Risâle –Hadis İlimleri Açısından Bir İnceleme*. Ankara: Fecr Yayınları, 2019.
- Kuleynî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb b. İshâk el-Kuleynî er-Râzî. *el-Kâfî*. 8 Cilt. Beyrut: Menşürâtu'l-Fecr, 1. Basım, 2007.
- Kummî, Mîrzâ Ebî'l-Kâsım el-Kummî. *el-Kavânînu'l-Muhkeme fi Usûlu'l-Mutkane*. şrh. Rıdâ Huseyn Subhî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Mahacceti'l-Beydâ, 3. Basım, 2010.
- Kutluay, İbrahim. *İmâmiyye Şiasî'na Göre Cerh ve Ta'dil*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Kutluay, İbrahim. "Şia'da Hadis Rivayeti ve İsnad Tenkidinde Ashâb-ı İcmâ Telakkisinin Rolü". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 17 / 1 (Haziran 2017): 29-50.
- Kuzudişli, Bekir. *Şia ve Hadis: Başlangıcından Kütüb-i Erbaa'ya Hadis Rivayeti ve İsnad*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2017.
- Lefte, Ali Hudayyir Haccî-Abduzzuhre. "el-Hadisu'l-Mursel Mefhûmuhu ve Esbâbuhu ve tatbikâtuhu Lede'l-İmâmiyye", *Mecelletu Merkezi Dirasâti'l-Kûfe*, 1/6 (2007), 87-104.
- Mâmîkânî, Abdullah el-Mâmîkânî. *Mikbâsu'l-Hidaye fi İlmi'd-Dirâye*, thk. Muhammed Rıdâ el-Mâmîkânî. 7 Cilt. Kum: Muessesetu'Âli'l-Beyt li İhyâi't-Turâs, 1. Basım, 1990.
- Mîr Dâmâd, Muhammed Bâkîr el-Huseynî el-Esterâbâdî. *er-Ravâşihu's-Semâviyye*. thk. Gulamhuseyn Kayseriyyehâ-Nimetullah el-Celîlî. Kum: Dâru'l-Hadis, 1 basım, 2001.
- Muhsin el-Emîn, Ebû Muhammed el-Bâkîr Muhsin b. Abdilkerîm b. Ali el-Emîn el-Huseynî el-Âmilî. *A'yânu's-Şi'a*. thk. Hasan el-Emîn. Beyrut: Dâru't-Ta'âruf lil Matbû'ât, 1983.
- Necâşî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Abbâs en-Necâşî el-Esedî el-Kûfî. *Ricâlu'n-Necâşî (Fihrisu Esmâ'i Musannifi's-Şi'a)*. thk. Musa el-Beşîrî ez-Zencânî. Kum: Muessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, 6. Basım, 1997.
- Özpinar, Ömer. *Şii Hadis Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018.
- Subhânî, Ca'fer es-Subhânî. *Usûlu'l-Hadis ve Ahkâmîhi fi İlmi'd-Dirâye*. Beyrut: Dâru Cevâdî'l-Eimme, 1. Basım, 2012.
- Şehîdu'l-Evvel, Muhammed b. Cemâlidîn Mekkî el-Cizzînî el-Âmilî. *Zikra's-Şi'a fi Ahkâmî's-Şeri'a*. 4 Cilt. Kum: Muessesetu'Âli'l-Beyt li

- İhyâi't-Turâs, 1. Basım, 1998.
- Şehîdu's-Sânî, Zeynuddîn b. Alî b. Ahmed el-Âmilî. *ed-Dirâye fî İlmi Mustalahi'l-Hadis*. Necef: Matbaatu'n-Numan, Ty.
- Şehîdu's-Sânî, Zeynuddîn b. Alî b. Ahmed el-Âmilî. *er-Riâye fî İlmi'd-Dirâye*. thk. Abdhuseyn Muhammed Ali el-Bekkâl. Kum: Mektebetu Ayetullah el-Mer'âşî en-Necefi, 3. Basım, 2012.
- Şehîdu's-Sânî, Zeynuddîn b. Alî b. Ahmed el-Âmilî. *Şerhu'l-Bidâye fî İlmi'd-Dirâye*. Kum: Menşûrâtu Diyâi'l-Feyrûzâbâdî, 1. Basım, 1970.
- Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî. *İrşâdu'l Fuhûl ilâ Tahkiki'l-Hak min İlmi'l-Usûl -*. thk. Ahmed İzv İnaye. 2 Cilt. Dımaşk: Dâru'l- Kitabi'l-Arabî, 1. Basım, 1999.
- Topgöl, Muhammed Enes. "KEŞŞÎ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2/45-47. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019.
- Turan, Mehmet. "Şâfiî ve Hanbelî Meşhur Usûl Âlimlerinin Mursel Hadise Yaklaşımı". *Artuklu Akademi*, 9/2 (Aralık 2022), 305-320.
- Turan, Mehmet. "Hanefî ve Mâlikî Usûl Âlimlerinin Mürsel Hadis Yaklaşımı". *Tokat İlmîyat Dergisi*, 10/2 (Aralık 2022), 431-450.
- Turâbî, Ali Ekber et-Turâbî. *el-Mevsû'atu'r-Ricâliyyeti'l-Muyessere/Mu'cemu Ricâli'l-Vesâil*. Kum: Muessesetu'l-İmami's-Sâdık, 2. Basım, 2003.
- Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasan b. Alî et-Tûsî. *el-Udde fî Usûli'l-Fıkh*. thk. Muhammed Rızâ el-Ensârî el-Kummî. 2 Cilt. Kum: el-Matbaa Sitare, 1. Basım, 1997.
- Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasan b. Alî et-Tûsî. *İhtiyâru Ma'rifeti'r-Ricâl/Ricâlu'l-Keşşî*. thk. Cevvâd Kayyûmî el-İsfahânî. Kum: Muessesetu'n-Neşri'l-İslamî, 1. Basım, 2006.
- Ünal, Abdullah. *Şia'da Hadîs Usûlü*. İstanbul: Mevsimler Kitap, 2021.
- Yardak, Hasan. *Şia'da Sahih Hadis*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Yusuf, Suiçmez. *Şia Hadis Tarihi: Hz. Muhammed'in Söz ile Fiillerinin Şii İmamlara Nispeti*. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2018.
- Zerârî, Ebû Gâlib ez-Zerârî. *Risâletun fî âli A'yen (Muhammed Ali el-Musevî el-Muvahhidi'l-Ebtahî el-İsfahânî'nin Şerhiyle beraber)*. İsfahan: Matbaa-yi Rabbânî, 1979.

EXTENDED ABSTRACT

Shia have found two different definitions for mursal ḥadīth. The scope of the first of these definitions is quite broad and covers all ḥadīths with interruptions in their narrations, including mubham ḥadīth. The other one is a special definition and is narrated by the tabi'in from the prophet. The famous definition among Shiites is the generally accepted definition as "narrating from someone who does not reach the innocent person". Therefore, there is no difference between the fact that the companions and other generation of the ravi are not mentioned in the narrations of the ḥadīth (irsal) and the fact that the narration is narrated directly from the Prophet without mentioning the entire chain of ḥadīths. For this reason, it can be said that the concept of mursal also includes marfu, mevkuf, muallak, maktu, munkati and mudal ḥadīths.

When the sources are examined, it is seen that there are a number of different approaches regarding the authenticity of the mursal ḥadīth in Shia. It is possible to evaluate these approaches under three main headings. In addition, the presence of one or more narrators whose names are not mentioned in the ḥadīth narration does not affect the situation. According to scholars who adopt this view, the reason why the mursal ḥadīth is not accepted as evidence is that it is not known who the narrator(s) whose names are not mentioned in its narration chain are. Therefore, the mursal ḥadīth cannot be taken as evidence due to the possibility that the narrator(s) who are not mentioned in its narration chain may be a weak person. The first of these are those who argue that the mursal ḥadīth is not an absolute proof. They say that the mursal ḥadīth is not a proof, regardless of whether the narrators who narrated the ḥadīth as mursal are from the companions or from another class. Therefore, the mursal ḥadīth cannot be taken as evidence due to the possibility that the narrator(s) whose name is not mentioned in its narration chain is a weak person.

The second opinion consists of those who accept the absolute authenticity of the mursal ḥadīth. According to them, it is not a problem if a reliable narrator does not mention the narrator who comes after him. Because if a person is reliable, it does not matter how many narrators appear in the ḥadīth narration or what generation these narrators are in. Those who hold this view are referred to by Ebû Cā'fer Aḥmed b. Muḥammad b. Khālid el-Berqī (274/887) and his father Ebû Abdillāh Muḥammed b. Khalid al-Berqī can be given as an example.

The third view consists of those who accept the narrations of reliable people who are famous for their ḥadīth irsal as evidence. For example, Şehīd-i Sānī states that the mursal ḥadīth is not a proof in the absolute sense. Later, he states that it is necessary to accept the mursal ḥadīth narrations of people like Ibn Umeyr (217/832), who avoided narrating ḥadīths from people who are not reliable. Şehīd-i Evvel, who made similar evaluations, said that only narrators from trustworthy people such as İbn Ebî Umeyr (217/832), Safvān b. Yahyā (210/826) ve Aḥmed b. Ebî Nasr el-Bezantī (221/836) can be reliable regarding mursal. This view is seen as a second view put forward by Allame el-Ḥillī/İbnu'l-Mutaḥḥar el-Ḥillī, and it is reported that Mīrzā Ebî'l-Kāsım el Kummī (1231/1816) also held this view.

In addition to the views we have listed above, there are also those who state that the mursal ḥadīths, which are not contrary to the Quran, the mutawatir sunnah and reason, but are supported by other schools and used by scholars as a basis when issuing fatwas, can be taken as evidence. It is known that the views mentioned above are similar to the views mentioned by Ahl as-Sunnah scholars. However, apart from the above-mentioned views, it is seen that the mursal narrations of some people in Shia are accepted without question. For example, it is ruled that the ḥadīth narrated by one of the imams, who is believed to be innocent by Shia, directly attributing it to the Prophet, is not mursal but muttasil. As a matter of fact, it was stated that the innocent imams spoke on behalf of the Prophet himself; It is stated that the source of his knowledge and fatwas is the prophet himself. Even though they did not mention a narration chain of ḥadīths due to this characteristic, it was stated that the mursal narrations conveyed by them were actually taken from the Prophet himself and were authenticated. Another group whose narrations are considered authentic and proven to be proof consists of people called ashab-ı icmâ'. For example, some scholars, such as Muhammed b. el-Hasen el-Ḥurr el-Âmilī (1104/1693), said that this situation would not change even if among the narrators to whom the ashab-ı icmâ' narrated were those who were known to be sinful or to fabricate ḥadīths. Another point that should be mentioned is Shia's approach to the works called Kutub-i Erbaa, which are considered among the basic ḥadīth sources. Although there are many mursal ḥadīths in these works, it has been stated that all the ḥadīths in these four works are authentic. As a matter of fact, Âmilī even says that the mursal narrations in this book should be preferred to the musnad narrations.

In our opinion, the issues mentioned above are unacceptable. Because if these issues are accepted, the efforts made by ḥadīth scholars in identifying and correcting the narrations will become meaningless. In addition, just because it is mentioned in some works cannot be a criterion that can be considered necessary for the health of ḥadīths. This situation does not comply with the basic principles of ḥadīth science. As a result, although there are different

approaches in Shia regarding the authenticity of the mursal ḥadīth, when Shiite sources are examined, it is seen that they act with the mursal ḥadīths in practice.